

دانشکده علوم

پایان نامه

جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته زمین شناسی

(گرایش چینه شناسی و فسیل شناسی)

با یو استراتیگرافی سازند کژدمی، برش تنگ ماغر، شمال غرب بهبهان

استاد راهنما

جناب آقای دکتر وحیدی نیا

استاد مشاور

سرکار خانم دکتر مهناز پروانه نژاد شیرازی

نگارش

ابراهیم عبدالهی

الله الرحيم الرحيم

تَعْدِيمُهُ

پیشگاه مقدس علی بن موسی الرضا (ع)

و

تَعْدِيمُهُ بِدَرِّيَادِرِ وَهَمْسِرِ هَرْبَانِم

فهرست مطالعه

فصل اول: کلیات

۱..... ۱-۱ مقدمه

۴..... ۱-۲ شرحی بر حوضه زاگرس

۴..... ۱-۲-۱ زون ساختاری زاگرس

۴..... ۱-۲-۱ تاریخچه چینه ای زاگرس

۸..... ۱-۳ زیر پهنه های زاگرس

۸..... ۱-۳-۱ زیرپهنه راندگی ها

۹..... ۱-۳-۱ زیرپهنه زاگرس چین خورده

۱۰..... ۱-۴ جایگاه تکتونیکی

۱۴..... ۱-۵ تقسیمات ساختمانی زاگرس

۱۵..... ۱-۵-۱ تقسیم بندی بر اساس نظریات فالکن (Falcon, 1961)

۱۷..... ۱-۵-۱ تقسیم بندی بر اساس نظریات اشتوكلین (Stocklin, 1968)

۱۸..... ۱-۵-۱-۳ تقسیم بندی مطیعی (۱۳۷۴)

۱۸..... ۱-۵-۱-۴ تقسیم بندی علوی (Alavi 1994)

۱۸..... ۱-۵-۱-۵ تقسیم بندی بر اساس نظریات بربریان (Berberian, 1995)

۱۹..... ۱-۵-۱-۶ تقسیم بندی زمین شناسان نفتی

۲۰..... ۱-۶ زمین شناسی اقتصادی حوضه ای رسوی زاگرس

۲۱..... ۱-۷-۱ ویژگیهای طبیعی

۲۱..... ۱-۷-۱ موقعیت جغرافیایی

.....۲۱	۱-۷-۲ ژئومرفولوژی
.....۲۱	۱-۷-۳ خصوصیات اقلیمی
.....۲۲	۱-۷-۴ عناصر اقلیمی
.....۲۲	۱-۷-۴-۱ شرایط آب و هوایی
.....۲۲	۱-۷-۴-۲ پوشش گیاهی
.....۲۲	۱-۷-۴-۳ منابع آب
.....۲۲	۱-۸-۱ اهداف مطالعه
.....۲۳	۱-۹-۱ کلیاتی در مورد سازند کژدمی
.....۲۴	۱-۱۰-۱ گسترش جغرافیایی سازند کژدمی
.....۲۵	۱-۱۱-۱ موقعیت جغرافیایی و راههای ارتباطی منطقه به برش مورد نظر
.....۲۶	۱-۱۲-۱ مروری بر مطالعات صورت گرفته قبلی در منطقه مورد مطالعه
.....۳۱	۱-۱۳-۱ روش تحقیق
.....۳۱	۱-۱۳-۱-۱ مطالعات کتابخانه‌ای
.....۳۱	۱-۱۳-۱-۲ مطالعات صحرایی
.....۳۲	۱-۱۳-۱-۳ مطالعات آزمایشگاهی
	فصل دوم: چینه‌شناسی
.....۳۷	۲-۱ چینه‌شناسی کرتاسه زاگرس
.....۳۸	۲-۲ کرتاسه زیرین زاگرس
.....۳۸	۲-۲-۱ سازند آهکی فهلیان

۳۹	۲-۲-۲ سازند شیلی - آهکی گدوان
۴۰	۳-۲-۲ سازند آهکی داریان
۴۱	۴-۲-۲ سازند شیلی گرو
۴۱	۳-۲ بخش میانی کرتاسه در زاگرس
۴۱	۱-۳-۲ سازند شیلی کژدمی
۴۲	۲-۳-۲ سازند آهکی سروک
۴۲	۳-۳-۲ بخش آهکی مودود Mauddud
۴۳	۴-۳-۲ بخش شیلی احمدی
۴۴	۵-۳-۲ سازند شیلی سورگاه
۴۵	۴-۲ گروه بنگستان
۴۵	۵-۲ بخش بالایی کرتاسه در زاگرس
۴۵	۱-۵-۲ سازند آهکی ایلام
۴۶	۲-۵-۲ سازند شیلی گورپی
۴۸	۳-۵-۲ سازند آهکی تاربور
۴۹	۴-۵-۲ سازند آواری امیران
۴۹	۶-۲ چینه شناسی منطقه مورد مطالعه
	فصل سوم: چینه نگاری و انطباق
۵۵	۱-۳ لیتولوژی سازند کژدمی در برش الگو
۵۷	۲-۳ لیتولوژی سازند کژدمی در برش تنگ ماغر

.....۶۰	۳-۳ انطباق و مقایسه سازند کژدمی در برش تنگ ماغر با برش الگو
.....۶۲	۴-۳ تطابق سنگ چینه ای سازند کژدمی با سازند های معادل در سایر نقاط ایران
.....۶۲	۱-۴-۳ کپه داغ
.....۶۲	۲-۴-۳ البرز
.....۶۳	۳-۴-۳ ایران مرکزی
	فصل چهارم: زیست چینه نگاری
.....۶۷	۱-۴ مقدمه
.....۷۲	۲-۴ زیست چینه نگاری
.....۷۷	۳-۴ انطباق زون های ارائه شده با زون بندی های جهانی
.....۷۹	۴-۴ بررسی مرز کرونواستراتیگرافی آپتین - آلبین
	فصل پنجم: پالئواکولوژی
.....۸۳	۵-۱ مقدمه
.....۸۷	OAЕ1a۲-۵
.....۸۸	OAЕ1b۳-۵
۸۹	۴-۵ تغییر در مورفولوژی روزنداران پلانکتونی و ارتباط آن با حوادث بی هوایی اقیانوسی
.....۹۴	۵-۵ حوادث بی هوایی اقیانوسی در برش تنگ ماغر
	فصل ششم: سیستماتیک
.....۹۹	۱-۶ مقدمه
.....۹۹	۶-۲ نحوه تشخیص فرامینیفرهای شناور کرتاسه
.....۹۹	۱-۲-۶ شکل پوسته

۹۹	۶-۲-۲ نحوه ترتیب و قرار گیری حجرات
.....۱۰۰	۶-۳-۲ شکل حجرات
.....۱۰۱	۶-۴-۲ تزئینات پوسته
.....۱۰۲.۱	۶-۵-۲ دهانه اصلی و مکان قرار گیری آن و صفحات محافظت کننده دهانه
.....۱۰۲	۶-۶-۲ خط درز
.....۱۰۲	۶-۷-۲ وجود یا عدم وجود کیل
.....۱۰۳	۶-۸-۳ اطلس فرامینیفرهای پلانکتونیک سازند کرده‌می‌در برش ناویدیس تنگ ماغر، شمال باختری
۱۱۹	بهبهان
۱۳۷	فصل هفتم: نتایج
۱۴۳	فصل هشتم: منابع

چکیده

سازند کژدمی (واخر آپتین پیشین – آلبین میانی) یکی از سازند های شیلی مارنی است، که در زون ساختاری زاگرس در جنوب و جنوب غرب ایران قرار گرفته و این سازند بواسطه پتانسیل سنگ منشا بودن مخازن نفت و گاز سازند آسماری در اکثر میادین نفتی، یکی از مهم ترین سازند های زاگرس است. به منظور مطالعات زیست چینه ای و تعیین سن دقیق سازند کژدمی بر اساس فرامینیفرهای پلانکتونیک و تطابق با یوزون های شناسایی شده با با یوزون های استاندارد جهانی، این سازند در برش تنگ ماغر مورد بررسی قرار گرفت. در این مطالعه تعداد ۷۳ نمونه از ضخامت ۲۷۰ متری سازند کژدمی برداشت شده است. لیتو لوژی برش مورد مطالعه شامل شیل های سیاه بیتومین دار، مارن و میان لایه های نازک سنگ آهک می باشد. مطالعه اجتماع فرامینیفرهای پلانکتونیک در برش مذکور منجر به شناسایی ۳۳ گونه متعلق به ۸ جنس از فرامینیفرهای شاخص منطقه تیس شده است. در این پژوهش ۷ با یوزون

شامل: *Leupoldina cabri* Taxon Rang zone .*Globigerinelloides blowi* Interval Zone
Hedbergella trocoidae Partial Rang .*Globigerinelloides ferreolensis* Partial Rang Zone
Muricohedbergella planispira Interval *Paraticinella bejaouensis* Interval Zone Zone
مورد شناسایی قرار گرفتند، که از نظر سنی معادل با اواخر *Ticinella primula* Interval Zone و *Zone* آپتین پیشین تا آلبین میانی بوده و قابل مقایسه با زون بندی (2004) Silva and Verga می باشد. رسوب گذاری شیل های سیاه رنگ و به شدت بیتومینه بیانگر بالا آمدن سطح آب دریا و ایجاد شرایط احیایی در اثر تغییر در اقلیم اقیانوسی کرتاسه گردیده است. حوادث بی هوازی اقیانوسی OAE1a و OAE1b منجر به شرایط یوتروفیک گسترده در سازند کژدمی شده است.

واژه های کلیدی: سازند کژدمی، فرامینیفرهای پلانکتونیک، شیل های تیره، OAE، تنگ ماغر، بهبهان، آپتین پیشین، آلبین میانی

Abstract

The Kazhdumi Formation (Late early Aptian- Middle Albian) is one of the shale-marl formations which were placed in Zagros structural zone at the south and southwestern of Iran and this formation is a main source rock unites for the oil and gas reservoirs Asmari Formation in the Zagros basin. In this research Kazhdumi Formation have been studied based on planktonic foraminifera and correlation identified biozones with global standard biozones for age dating and biostratigraphy. In recent research 73 samples from 270 thickness of Kazhdumi Formation have been gathered. The main lithological unites in the study section were consist of the black bitumen shale, marl with accompany of thin layer limestone. Study of planktonic foraminifera assemblages at mentioned section caused to identification of 33 planktonic foraminifera species belonging to 8 genera in from of 7 biozones following as the below: *Globigerinelloides blowi* Interval Zone, *Leupoldina cabri* Taxon Range Zone, *Globigerinelloides ferreolensis* Partial Range Zone, *Hedbergella trocoidea* Partial Range Zone, *Paraticinella bejaouensis* Interval Zone, *Muricohedbergella planispira* Interval Zone and *Ticinella primula* Interval Zone. Finally based on this study have been detected Late early Aptian – Middel Albian ages and all of identified biozones have been correlated with Premoli Silva and Verga 2004 biozones. Sedimentation of black shale with high bitumen was display the sea rise and anoxic condition in the cretaceous oceanic realm. OAE1a and OAE1b made caused to eutrophic condition in the The Kazhdumi Formation.

Key words: Kazhdumi Formation; Planktonic Foraminifera; Black shale, OAE, Tange – Maghar; Behbahan; Early Aptian; Middel Albian

فصل اول

ڪسات

۱ مقدمه

منظور از بخش جنوبی ایران (زاگرس)، ارتفاعات واقع در جنوب غرب زمین درز تیس جوان^۱ است که شامل ارتفاعات غرب و جنوب‌غربی ایران (زاگرس) است و گستره‌های لرستان، خوزستان و فارس را در بر دارد (آقانباتی، ۱۳۸۳). کمربند کوهزایی زاگرس با یک توالی ضخیم رسوبی ۷ تا ۱۲ کیلومتری در حاشیه شمال شرقی ورق عربی با راستای شمال غربی-جنوب شرقی از ترکیه تا تنگه هرمزگسترش یافته است. رشته کوه‌های زاگرس بخشی از رشته کوه آلپ - هیمالیا است که مرز شمال غربی آن گسل امتداد لغز آناتولی شرقی در جنوب غربی ترکیه و مرز جنوب شرقی آن خط عمان است (Alavi, 2004 & 1994). کمربند چین خورده - رورانده زاگرس، از جنوب شرقی ترکیه تا شمال سوریه و عراق به سمت غرب و جنوب ایران در حدود ۲۰۰۰ کیلومتر گسترش دارد که با میدان‌های هیدروکربنی فوق عظیم متعدد، از بارورترین کمربندهای چین خورده - رورانده دنیا است (Alavi, 2004).

بیش از ۶۵ درصد (۱۰۷/۵ بیلیون متر مکعب)، ذخایر نفتی باقی مانده (۱۵۹/۶ بیلیون متر مکعب) و نزدیک به ۳۴ درصد (۴۹/۵ بیلیون متر مکعب) کل ذخایر گازی جهان در میدان‌های هیدروکربنی عظیم و فوق عظیم خاورمیانه انباسته شده است (<http://energy.er.usgs.gov>). این میدان‌ها غالباً در کمربند چین خورده - رورانده زاگرس و یا در جنوب غرب آن واقع شده اند. به واقع انباستگی هیدروکربن‌ها در خاورمیانه به تکامل تدریجی ساختاری و چینهای کمربند چین خورده - رورانده زاگرس، وابسته بوده است. به همین خاطر در این منطقه، تحقیقات زمین‌شناسی و ژئوفیزیکی بی‌شماری از اولین روزهای اکتشاف نفت صورت گرفته است. بر مبنای چارچوب پیچیده تکتونیکی خاورمیانه، کمربند چین خورده - رورانده زاگرس حالت تغییر شکل یافته‌ی حوضه رسوبی زاگرس است، حوضه‌ای که در شمال شرقی (مختصات امروزی) حاشیه قاره‌ای عربی - آفریقایی گسترش داشته و با کوهزایی زاگرس از

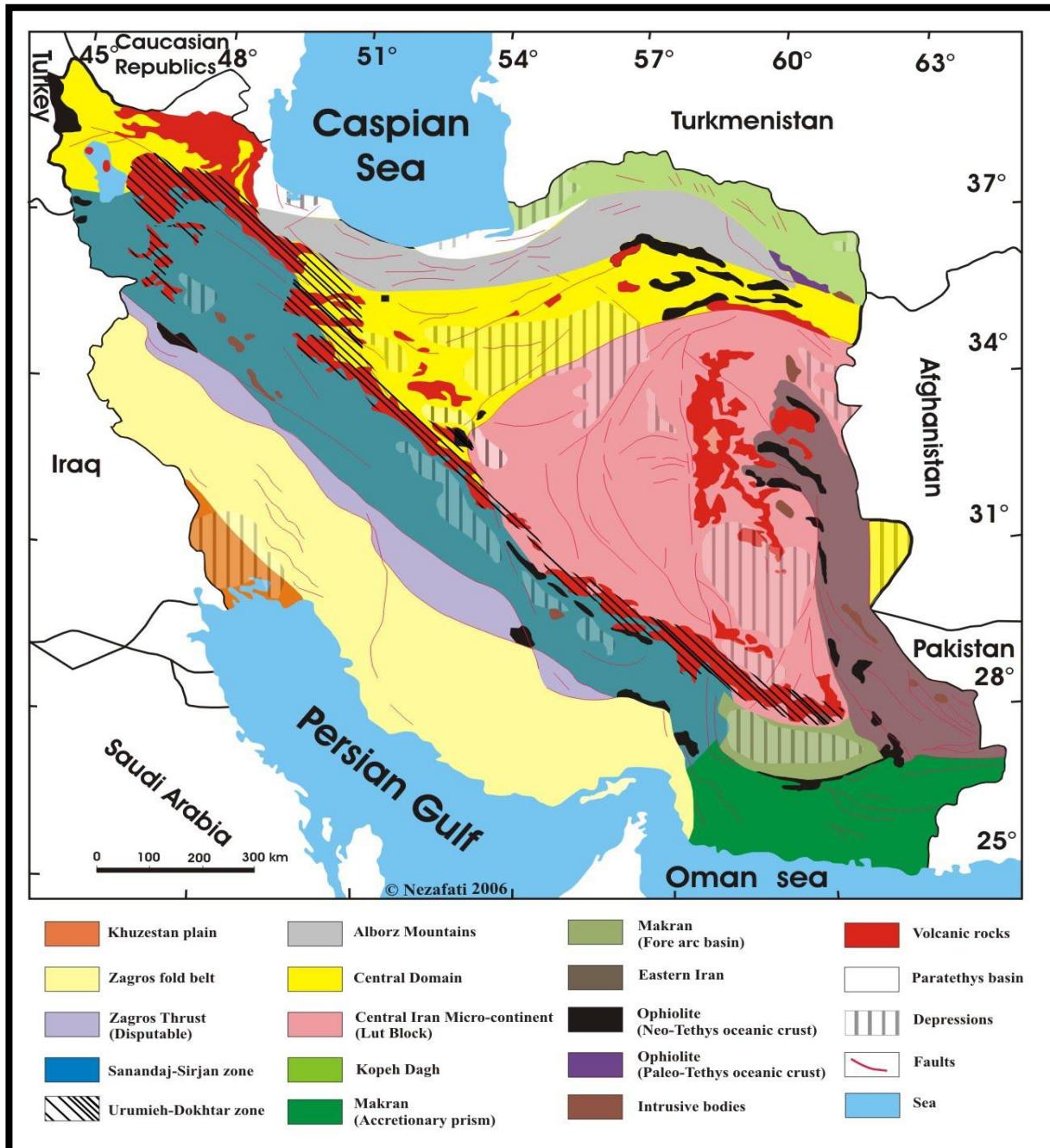
^۱ Neo-Tethys

کرتاسه تا عهد حاضر تحت تأثیر قرار گرفته است. این کمربند در نتیجه‌ی دگر ریختی ساختاری سیستم پیش‌فولنده زاگرس و قسمت‌های زیرین آن که عمدتاً از نهشته‌های پلاتفرمی و فلات قاره‌ای می‌باشد، تشکیل شده است (Alavi, 2004). نبود فعالیت‌های آذرین، وجود مادرسنگ‌های متعدد و بسیار غنی از مواد آلی، سنگ مخزن‌های متخلخل و تراوای متعدد با سنگ‌پوش‌های مناسب، شرایط منحصر به فردی را برای تولید و انباسته هیدروکربن در زاگرس فراهم کرده تا این پهنه از نفت‌خیزترین حوضه‌های رسوی دنیا باشد.

حوضه رسوی زاگرس در طی زمان دارای شرایط رسوبگذاری متفاوتی بوده است. این امر باعث تغییر رخساره‌های رسوی به صورت جانبی و عمودی شده که در نتیجه آن، سنگ‌های منشا و مخزن نفت مناسبی در این حوضه به وجود آمده است. این امر دلیل اصلی مطالعات متعدد فسیل‌شناسی و محیط رسوی بوده که در این حوضه صورت گرفته است.

سیستم کرتاسه^۱ یکی از با اهمیت‌ترین سیستم‌ها در تاریخ زمین‌شناسی به ویژه زمین‌شناسی ایران در منطقه زاگرس چین‌خورده می‌باشد، زیرا شرایط مختلف محیط رسوبگذاری از نظر اقتصادی اهمیت مطالعاتی زیادی دارند (مطیعی ۱۳۷۴). گروه بنگستان در این حوضه از جمله مهمترین واحدهای رسوی متعلق به کرتاسه بالایی در این حوضه است که شامل سازندهای کژدمی، سروک، سورگاه و ایلام می‌باشد.

^۱ Cretaceous period

شکل ۱-۱: نقشه واحدهای رسوی ساختاری ایران که موقعیت حوضه رسوی زاگرس و بخش های مختلف در آن نشان داده شده است.(اقتباس از 2006)

۱ ۴ شرحی بر حوضه زاگرس

کوهستان‌های زاگرس در جنوب غرب ایران یکی از غنی‌ترین کمربند‌های چین خورده- تراست شده جهان است. ظهور رسوبات و تله‌های نفتی که موجب تولید و حفظ هیدروکربن گردیده اند در ارتباط با تاریخچه تکامل حاشیه شمال شرقی ورق عربی هستند. تغییرات قابل توجه در ضخامت و رخساره‌های رسوبی معرف واکنش به تکتونیک پیچیده حاشیه ورق و فعالیت مجدد گسل‌های پی‌سنگی است (شرکتی ۴۰۰).

در هر تقسیم بندی برای زاگرس به عوامل ویژه و خاص توجه شده است. ولی در همه‌ی دیدگاه‌ها به قسمت جنوب غربی این زون ساختاری، کمربند ساده چین خورده و یا کمربند چین خورده و اخیراً کمربند چین خورده- رانده شده نام داده شده است. انتهای شمال‌غربی کمربند چین خورده (لرستان) نسبت به سایر مناطق ویژگی‌های رسوبی و ساختاری متفاوتی دارد به همین لحاظ به نواحی مشرف به مرز عراق از نگاه زمین‌شناسی، لرستان نام داده شده است که مرز غرب- شمال‌غربی آن حد آخرین تاقدیس‌های زاگرس است که با مرز جغرافیایی ایران- عراق منطبق شده است. همه سنگ‌های زاگرس را می‌توان به دو گروه پی‌سنگ دگرگونه پرکامبرین و پوشش رسوبی روی پی‌سنگ تقسیم کرد. اشتولکلین (Stockline 1968) مراحل سه گانه زیر را در تکوین حوضه زاگرس موثر می‌داند:

۱ ۴ زون ساختاری زاگرس

به طور کلی، سرزمینی از ایران که در غرب راندگی اصلی زاگرس قرار گرفته است زون زاگرس نام دارد که در سمت شرق به گسل میناب (گسل زندان) محدود می‌شود ولی در سمت غرب ویژگی‌های این زون در کشورهای عربی (به ویژه در عراق، عربستان و سواحل جنوبی خلیج‌فارس) نیز دیده می‌شود.

۱ ۴ تاریخچه چینه‌ای زاگرس

همه سنگ‌های زاگرس را می‌توان به دو گروه پی‌سنگ دگرگونه پرکامبرین و پوشش رسوبی روی پی-

سنگ تقسیم کرد. اشتولکلین (Stockline 1968) مراحل سه گانه زیر را در تکوین حوضه زاگرس موثر می‌داند:

مرحله‌ی فلات قاره (پرکامبرین پسین- تریاس میانی)

مرحله‌ی بزرگ ناودیسی (تریاس میانی- پلیوسن)

مرحله‌ی پس از کوهزایی (پلیوسن- زمان حال)

علوی (Alavi 1994) با توجه به رخساره‌های سنگی و پیامد رویدادهای زمین ساختی، سنگ‌های زاگرس را به واحدهای زمین ساختی چینه‌شناختی^۱ زیر تقسیم می‌کند:

رخساره‌های سکویی قاره گندوانا، به سن پرکامبرین پسین- تریاس میانی

رخساره‌های فلات قاره‌ی جنوب تتیس جوان، به سن ژوراسیک- کرتاسه

رسوب‌های پیش خشکی^۲ سنوزوئیک (دریایی- غیردریایی) که همزمان با کوهزایی آلب و در یک دریای پسروندی به سمت جنوب غرب، انباسته شده‌اند.

بررسی چینه‌نگاری ترادفی^۳ پهنه‌ی زاگرس نشانه‌ی این است که این بخش از ایران، در فاصله‌ی زمانی پرکامبرین- تریاس بخشی از ابرقاره‌ی گندوانا بوده است. از تریاس میانی با تکوین تتیس جوان و برخورد دو صفحه زاگرس و ایران مرکزی، محیط‌های رسوبی از نوع همزمان با کوهزایی بوده اند. اگرچه پیشینه‌ی فاز کوهزایی در پلیوسن بوده است ولی دگرشکلی، همچنان بر زاگرس تحمیل شده است.

علوی تکامل حوضه‌ی فورلند زاگرس را در پاسخ به حوادث تکتونیکی زاگرس بررسی نموده است (شکل ۱-۲).

همچنین علوی (Alavi 2004)، چینه‌های نئوپروتروزوئیک پسین و کل فانروزوئیک (با ضخامت

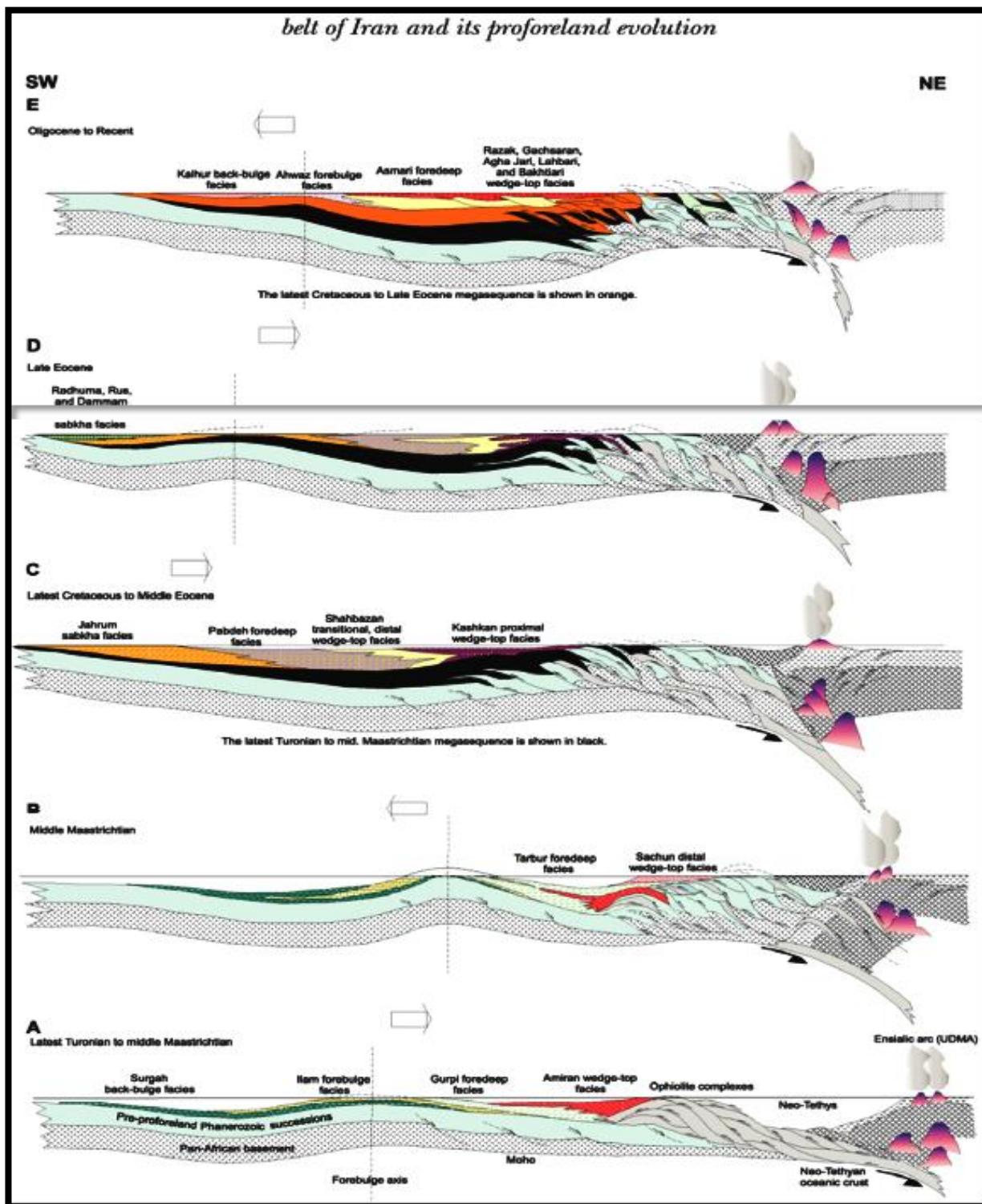
¹ Tectonostratigraphy Units

² Foreland

³ Sequence Stratigraphy

- ۷ کیلومتر) کمربند چین خورده - رورانده زاگرس که در محیط‌های مختلف زمین‌ساختی - رسوبی انباشته شده‌اند، را به چهار گروه سنگی تقسیم کرده است. آنها شامل ۱۱ مگاسکانس بوده، که هر کدام از آنها یک چرخه^۱ رسوبی خاص را که در شرایط تکتونیکی ویژه‌ای توسعه یافته‌اند، نشان می‌دهند.

^۱ Cycle

شکل ۱-۲: نمودارهای شماتیک تکامل حوضه فورلند زاگرس در پاسخ به حوادث تکتونیکی زاگرس (Alavi2004)

۱ ۴ زیر پهنه های زاگرس

برای بیان ویژگی های عمومی زاگرس می توان از تلفیق دو دیدگاه زمین ریخت شناسی و الگوی ساختاری یاری جست و زاگرس را به دو زیر پهنه زون راندگی ها و زاگرس چین خورده تقسیم کرد (شکل ۱-۳).

۱ ۴-۱ زیر پهنه راندگی ها^۱

این زون با پهنه ای ۱۰ تا ۶۵ کیلومتر، به صورت نواری کم پهنا است که بلندترین قسمت های کوه های زاگرس را تشکیل می دهد و از همین رو به آن زاگرس مرتفع^۲ نیز گفته می شود (آقاباتی، ۱۳۸۳). زون راندگی ها (Stocklin 1968)، زون راندگی های هم پوشان^۳ (Falcon, 1961)، شمال شرق زاگرس (نوگل - منتشر نشده)، زاگرس داخلی و سر انجام زون خرد شده^۴ نام های دیگری است که به این بخش داده شده است. مرز شمال شرقی این زیر پهنه، به راندگی اصلی زاگرس و مرز جنوب غربی آن با یک راندگی مهم، که از شمال کوه کی نو و جنوب دهنگان و کوه سبزو می گذرد بسته می شود (مطیعی، ۱۳۷۴).

در زاگرس مرتفع رخنمونی از سنگ های پر کامبرین دیده نشده است.

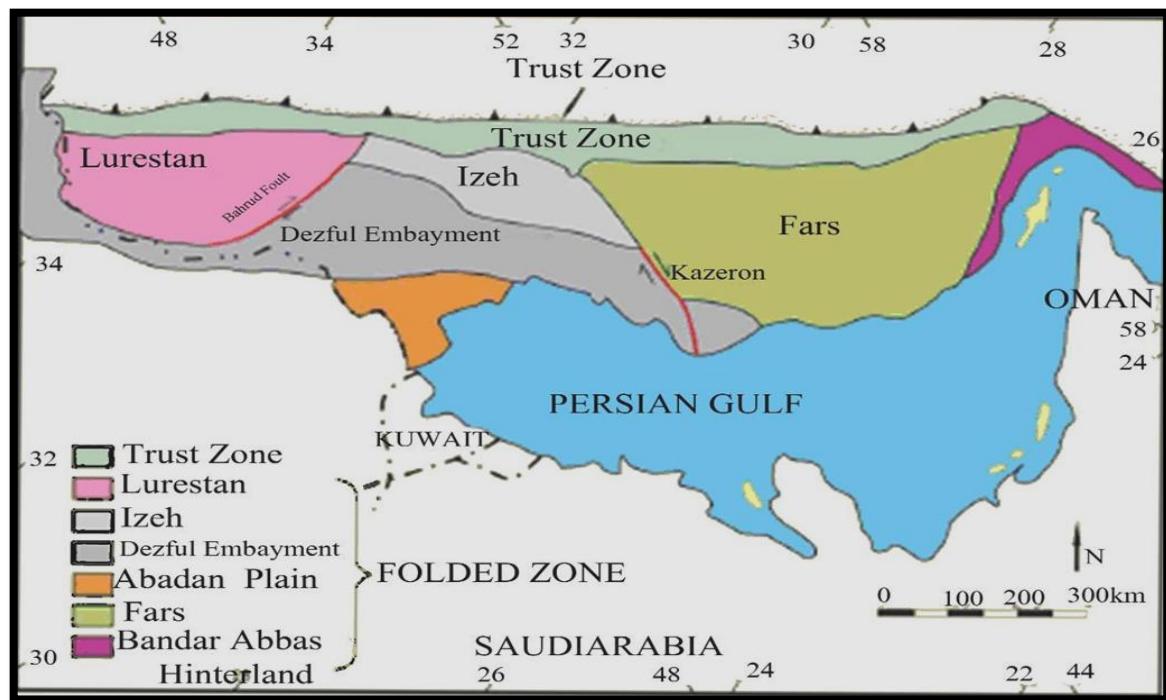
¹ Thrust Zone

² High Zagros

³ Imbricated Thrust Zone

⁴ Crushed Zone

در شکل ۱-۳ تقسیمات زاگرس از دید ساختاری در محدوده ایران توسط (Haynes and McQuillan, 1974)، نشان داده شده است.

شکل ۱-۳: تقسیمات زاگرس از دید ساختاری در محدوده ایران (اقتباس از Haynes and McQuillan, 1974).

۱۴-۴ زیرپنهای زاگرس چین خورده^۱

فالکن (Falcon, 1974) فاصله بین تراست گذرا را از جنوب اشترانکوه، زردکوه، دهنگان سبز و دینار تا خط فرضی که جنوبی‌ترین تاقدیس‌ها با امتداد شمال غربی - جنوب شرقی (روندهای زاگرس) را از نواحی که فاقد این تاقدیس‌ها می‌باشند جدا کرده، به نام زون چین خورده ساده^۲ نامگذاری کرده است (آفتاباتی ۱۳۸۳). زاگرس چین خورده یا زاگرس بیرونی با پهنهای ۱۵۰ تا ۲۵۰ کیلومتر، ناوه^۳ حاشیه‌ای و کراتونی سپر عربستان است که در مرز مزوژوئیک و سنوزوئیک در حال نشست پیوسته بوده است و

¹ Folded Zagros

² Simply Folded Zone

³ Trough